

УДК 347.4

ГОРУН О.Ю., головний науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0447-1729>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБОВОГО ТВОРУ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: АСПЕКТ УЗГОДЖЕННЯ

DOI...

***Анотація.** У статті проводиться аналіз службового твору як об'єкта інтелектуальної власності. Звертається увага на особливості правового регулювання службового твору. Розглядаються новації в Законі України “Про авторське право та суміжні права” щодо авторського права на службовий твір. Аналізуються неузгодженості між цим Законом та Цивільним кодексом України у частині правового регулювання службового твору. Узагальнюються різні підходи у правовій доктрині до розуміння службового договору. Проаналізовано законодавство окремих держав Європейського Союзу та СНД у цій сфері. На базі цього аналізу пропонується внести зміни до вітчизняного галузевого законодавства.*

***Ключові слова:** інтелектуальна власність, службовий твір, охорона об'єктів авторського права, службові обов'язки, творча діяльність.*

***Summary.** The article analyzes the official work as an object of intellectual property. In the course of the study, attention is paid to the peculiarities of the legal regulation of the official work. Innovations in the Law of Ukraine “On Copyright and Related Rights” in the part of copyright for official works are being considered. Inconsistencies between this Law and the Civil Code of Ukraine in terms of legal regulation of the official work are analyzed. Different approaches in the legal doctrine to the understanding of the service contract are summarized. The legislation of individual states of the European Union and the CIS in this area is analyzed. Based on the analysis it is proposed to make changes to the domestic industry legislation.*

***Keywords:** intellectual property, official work, protection of copyright objects, official duties, creative activity.*

Постановка проблеми. Проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні є пріоритетними в світі. Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, – перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки XXI століття – економіки, що базується на знаннях [1].

Значна частина об'єктів права інтелектуальної власності створюються в межах трудових відносин у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Між тим, проблемним залишається регулювання використання службового твору як одного з об'єктів авторського права та захисту відповідних прав правовласника. На жаль, законодавство України містить прогалини та суперечності у сфері регулювання прав інтелектуальної власності на об'єкти інтелектуальної власності, створені працівниками у зв'язку з виконанням трудового договору або службових обов'язків [2]. Зміни до законодавства, серед яких, зокрема, Закон України “Про авторське право і суміжні права” [3], зумовлюють потребу подальшого дослідження правової природи службового твору.

Результати аналізу наукових публікацій. Питання інтелектуальної власності висвітлено у працях В. Авер'янова, Г. Андрощука, М. Баймуратова, О. Бандурки, Ю. Битяка, І. Голосніченка, Є. Додіна, В. Дроб'язка, В. Жарова, Г. Мурашина, М. Орзіха, В. Погорілка, М. Рабіновича, А. Селиванова, В. Колпакова, О. Підопригори, Ю. Тодики, Ю. Тихомирова, Є. Тихонова, В. Шаповала, В. Шкарупи, Ю. Шемшученко та ін.

Питання правової природи службового твору розглядали: К. Афанасьєва [4], В. Бажанов [5], Е. Гаврилова [6], Ю. Гарієвич [7], Р. Кірін, І. Коросташова [8], А. Москаленко, С. Москаленко [9], Ю. Сошникова [10], О.О. Штефан [11], В.Л. Хоменко [8; 12] та ін.

Не применшуючи теоретичну і практичну значимість проведених досліджень цієї теми, варто зазначити, що вони не висчерпують усіх аспектів проблеми службового твору. Звертаючи увагу на період проведених досліджень зазначених авторів, потрібно вказати, що у них не враховано останні зміни у законодавстві у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності. Викладене зумовлює актуальність і необхідність проведення дослідження у сфері прав інтелектуальної власності на об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Метою статті є узгодження положень нормативно-правових актів України у сфері охорони службового твору як об'єкта авторського права, на підставі аналізу новацій вітчизняного законодавства та законодавства окремих зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Згідно із статтею 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Відповідно до ст. 420 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) до об'єктів інтелектуальної власності відносяться: літературні й художні твори; комп'ютерні програми; бази даних; виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; композиції (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні фірмові найменування, торгові марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення; комерційна таємниця [13]. Безумовно, значна частина таких об'єктів може бути створена у процесі виконання трудових чи інших службових обов'язків (за трудовими або цивільно-правовими договорами). Законодавство України визначає такі об'єкти як службовий твір.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про авторське право та суміжні права” від 01.12.22 р. № 2811-IX (далі – Закон) службовий твір – твір, створений працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом) [3].

Авторське право на службовий твір регулює стаття 14 цього Закону, згідно з якою особисті немайнові авторські права на службовий твір належать працівникові, творчою працею якого створено такий твір, а майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту його створення у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем.

Водночас, права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, визначені ст. 429 ЦК України, відповідно до положень якої особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. Майнові ж права інтелектуальної власності на такий об'єкт належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором (ч. 2 ст. 429 ЦК України) [13].

Як ми бачимо з наведеного, ЦК України і Закон сходяться у визнанні за автором особистих немайнових прав і розходяться в питанні майнових прав. Закон встановлює власником майнових прав роботодавця, в той час як ЦК встановлює спільне володіння майновими правами роботодавця і працівника. Крім цього, ст. 429 ЦК України, на відміну від ст. 14 Закону не оперує поняттям “службовий твір”, а використовує словосполучення “об’єкт, створений у зв’язку із виконанням трудового законодавства”, а правовідносини щодо створення та використання службових творів обмежує лише “виконанням трудового договору” [11, с. 105]. Натомість ч. 1 ст. 14 Закону створення службового твору пов’язує не лише із трудовим договором (контрактом) та закріплених у ньому трудових обов’язків творчого працівника, а й із укладенням і виконанням інших цивільно-правових договорів, зокрема договорів щодо майнових прав на службовий твір, укладених між працівником (автором) і роботодавцем.

Отже, в українському законодавстві в питаннях захисту службових творів існує протиріччя між Законом і ЦК України як у частині термінології щодо службового твору, так змісті матеріальних прав на такий твір.

Незалежно від мети, якою керувався законодавець формулюючи назву та зміст ст. 429 ЦК України, одні автори для усунення термінологічної неузгодженості, вважають за доцільне замінити словосполучення “об’єкт, створений у зв’язку із виконанням трудового законодавства”, яке використовується у ст. 429 ЦК України, на “службовий” твір, який передбачено у спеціальному законі [11, с. 105]. Інші, навпаки, вважають, що оскільки в правовому відношенні ЦК є більш вагомим актом, то слід керуватись саме його положеннями [12]. Проаналізуємо зміст обох нормативних актів.

Спочатку розглянемо суб’єктів цих правовідносин. Ст. 429 ЦК України, як і ст. 14 Закону, одним із суб’єктів правовідносин, пов’язаних із створенням та використанням службових творів, називає працівника, творчою працею якого створено такий твір.

В юридичній літературі неодноразово висловлювалася пропозиція у формулюванні службового твору замість вживання “працівник” використовувати поняття “автор”. Дана пропозиція обґрунтовувалася тим, що за буквального тлумачення згаданої статті ЦК вбачається, що “службовий” твір створює не автор своєю творчою працею, а працівник, виконуючи унормовану роботу, тобто зникає такий суб’єкт авторського права, як “автор” твору, а з’являється “працівник”, у якого відсутні авторські права на службовий твір, оскільки законодавством України про авторське право не передбачено, що авторські права належать “працівнику” [10, с. 274; 11, с. 106]. Ми приєднуємося до такої пропозиції й вважаємо її обґрунтованою й такою, що має бути врахована законодавцем.

Щодо інших суб’єктів, пов’язаних із створенням та використанням “службових” творів, то законодавець у ст. 14 Закону використовує термін “роботодавець”, а ст. 429 ЦК України уточнює коло таких осіб за допомогою термінологічного звороту “юридична або фізична особа, де або у якої працює працівник”.

Зазвичай, під роботодавцем розуміється власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності або уповноважений ним орган чи фізична особа, які відповідно до законодавства використовують найману працю на підставі трудового договору. Тобто термін “роботодавець” є більш загальним, а тому й більш універсальним, аніж термін “юридична або фізична особа, де або у якої працює працівник” [11, с. 106].

Ст. 429 ЦК України згадує “об’єкт, створений у зв’язку з виконанням трудового договору”. Зауважимо, що позиція про те, що службовий твір може бути створений тільки у зв’язку з виконанням трудового договору неодноразово піддавалася критиці у юридичній літературі [7, с. 74].

На відміну від ст. 429 ЦК України, ст. 14 Закону створення службового твору пов'язує не лише із строком дії трудового договору (контракту), а й із укладенням і виконанням інших цивільно-правових договорів. Тобто законодавець передбачає, що службове творче завдання може отримати й працівник, який не працює за трудовим договором (контрактом), а працює на підставі цивільно-правового договору, наприклад договорів щодо майнових прав на службовий твір, укладених між працівником (автором) і роботодавцем [9, с. 106]. При цьому за межами трудового законодавства залишаються відносини, пов'язані з виконанням службових обов'язків авторів, які перебувають на військовій службі. Зокрема, у вищих військових навчальних закладах або наукових установах твори часто створюють наукові співробітники з числа військовослужбовців у порядку виконання службових (функціональних) обов'язків чи службового завдання. На таких осіб поширюється спеціальне законодавство про проходження військової служби, а не трудове законодавство. Чинне законодавство не містить виключень стосовно створення службового твору такими особами. Це ще один аргумент на користь того, щоб замість терміну "працівник" доцільно використовувати термін "автор", яким має охоплюватися й зазначена категорія осіб.

Найбільш складним є питання щодо обсягу та терміну чинності прав інтелектуальної власності на службовий твір. Йдеться про комплекс майнових та немайнових прав на цей твір.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності є різними за змістом і є незалежними одні від одних.

За змістом частини першої ст. 11 Закону до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать: а) виключне право на використання твору будь-яким способом; б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Статтею 440 ЦК України передбачено, що майновими правами інтелектуальної власності на твір є: 1) право на використання твору; 2) виключне право дозволяти використання твору; 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Водночас авторство віднесене до особистих немайнових благ, які охороняються цивільним законодавством. Згідно з частиною першою статті 11 Закону автору належать такі особисті немайнові права: 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти під час будь-якого використання твору згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитися анонімом; 3) обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору; 4) вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора; 5) надати назву твору або залишити його без назви; 6) присвятити твір особі (особам), події або даті [3].

Як ми бачимо, право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору входить до складу особистих немайнових прав інтелектуальної власності на твір; натомість таке право не входить до складу майнових прав інтелектуальної власності на твір. При цьому виключне право дозволяти використання твору будь-яким способом входить до складу майнових прав інтелектуальної власності на твір і не належить до складу особистих немайнових прав інтелектуальної власності на твір.

За Законом особисті немайнові права автора охороняються безстроково (ч. 9 ст. 31 Закону), а строк чинності майнових прав спливає через 70 років з моменту смерті автора (ч. 2 ст. 31 Закону, ст. 446 ЦК України). Але з цього загального правила встановлено винятки: 1) строк охорони творів, створених співавторами, діє протягом усього життя і 70 років після смерті останнього співавтора; 2) строк охорони творів помертворо реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації; 3) для творів, які були обнародовані анонімно або під псевдонімом, авторське право діє протягом 70 років від дати обнародування твору. У разі якщо твір у його повному обсязі оприлюднюється не одночасно, а послідовно у часі томами, частинами, випусками, серіями, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на такий твір визначається окремо для кожної оприлюдненої частини твору [13].

Отже, кінцеві строки дії авторського права є чітко визначеними законодавством, що не можна однозначно сказати про момент виникнення авторського права.

Законодавець пов'язує виникнення авторського права на твір з моментом його створення (ч. 1 ст. 31 Закону).

У Постанові Пленуму Верховного Суду України “Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав” від 04.06.10 р. № 5 зазначається, що авторське право виникає в силу факту створення інтелектуальною творчою працею автора або співавторів твору науки, літератури і мистецтва. Твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми з урахуванням суті твору (зокрема, письмової форми, електронної форми, речової форми) (п. 18 згаданої Постанови) [14]. Окрему групу складають нетрадиційні результати творчої діяльності, які також визнаються об'єктами інтелектуальної власності і охороняються законодавством, але мають свою специфіку. До них відносять наукові відкриття, службову і комерційну таємницю, топології, раціоналізаторські пропозиції, інтегральні мікросхеми, комп'ютерні програми. Зокрема, під час створення останніх за законом охороняється лише оригінальність вихідного коду.

Позиція Верховного Суду України із зазначеного питання зводиться до того, що передбачена законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі [14].

За такого підходу, у разі визнання оригінальності самого вихідного коду комп'ютерної програми за межами правової охорони залишаються самі ідеї, принципи, алгоритми, інтерфейс користувача, набір функцій тощо. В той же час заміна, наприклад, назви змінних, функцій, будь-яких елементів коду може надати такому коду унікальності. Зокрема, реалізацій алгоритму може бути безліч, а написати його реалізацію можна всіма існуючими мовами (наприклад, алгоритм Левенштейна).

Особливість службового твору у порівнянні з іншими результатами праці полягає у невизначеності та непередбачуваності результату: автор ще не знає, яким саме буде створений ним твір [6, с. 68]. Результат праці працівника буде вважатися об'єктом інтелектуальної власності, якщо він є результатом саме творчої праці, оскільки технічна або організаційна допомога працівника при створенні об'єкту інтелектуальної власності не буде вважатися творчою і, відповідно, не призведе до виникнення прав інтелектуальної власності на результат цієї роботи [15].

Ч. 1 ст. 429 ЦК України передбачено, що особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений в результаті виконання трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. В той же час зазначена норма закону встановлює,

що у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати роботодавцю (ч. 2 ст. 429 ЦК України). Те саме положення міститься у ч. 2 ст. 432 ЦК України.

Застосування цієї норми на практиці є досить проблематичним. Проблема реалізації цього положення виникає одразу і пов'язана з відсутністю у законодавстві, у тому числі й у ЦК України, норми, якою б передбачалась можливість передачі немайнових авторських прав третім особам [11, с. 107].

На відміну від ст. 429 ЦК України, ч. 1 ст. 14 Закону встановлює, що особисті немайнові авторські права на службовий твір належать виключно працівникові, творчою працею якого створено такий твір. До того ж ст. 11 Закону визначає, що особисті немайнові права належать лише автору і не можуть бути передані (відчужені) іншим особам. На думку О. Штефана, положення законодавця, закріплене у ст. 429 ЦК України, руйнує існуючу конструкцію авторського права і потребує негайного виключення із зазначеної норми закону [11, с. 107].

Як свідчить судова практика під час вирішення питання про авторське право встановлюється: 1) чи є службовий твір об'єктом авторського права (чи оформлялося авторське право на нього; чи видано свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір); чим це підтверджується; 2) зміст правовідносин, які виникли між роботодавцем і працівником у зв'язку з виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом); чи стосується це прав та інтересів роботодавця; 3) чи надано належну правову оцінку висновку експертів з питань інтелектуальної власності за результатами проведення експертного дослідження у сфері інтелектуальної власності [16].

Певні проблеми і колізії виникають також при встановленні майнових прав на службовий твір. У ч. 2 ст. 429 ЦК України передбачено, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлене договором. Тобто і працівник, і роботодавець визнаються законом рівноправними власниками майнових авторських прав, якщо договором між ними не передбачено інший порядок належності майнових прав на "службовий" твір. Співвласники в даному випадку володіють об'єктом права власності спільно, розпоряджаються ним за взаємною згодою [11, с. 107]. Проте, у ч. 3 ст. 440 ЦК України зафіксоване положення про те, що майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), переходять до юридичної або фізичної особи, у якій працює автор, з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором чи законом.

Аналогічні приписи містяться й у ст. 14 Закону, згідно з якою виключні майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем. Тобто спеціальне авторське законодавство на відміну від ст. 429 ЦК України передбачає передачу роботодавцю всього комплексу майнових прав, пов'язаних із використанням службового твору, якщо інше не передбачено Законом, трудовим або іншим цивільно-правовим договором (контрактом). При цьому ст. 429 і 440 ЦК України не узгоджуються між собою.

Отже, як свідчить аналіз законодавства у сфері захисту авторських прав та практики його застосування існує розбіжність у нормах Закону та ЦК України щодо можливості передачі особистих немайнових прав інтелектуальної власності на такий

об'єкт роботодавцю. Як зазначалося раніше, наявні й інші розбіжності щодо авторського права на службовий твір, які містяться в ст. 14 Закону та ст. 249 ЦК України.

Такий підхід законодавця можна пояснити двома факторами: 1) у ст. 429 ЦК України відбулось запозичення національним законодавством термінологічних підходів, що існують в законодавстві інших країн світу, зокрема країн континентального права (наприклад, Німеччини, Грузії); 2) також можна припустити, що законодавець прагнув до більш доступного сприйняття змісту закону потенційними суб'єктами правовідносин, пов'язаних із створенням та використанням службових творів, шляхом термінологічного спрощення [11, с. 105].

Враховуючи викладене, в даному контексті доречним є розгляд іноземного досвіду правової охорони службового твору.

У США, Великобританії та країнах континентальної Європи виділяють дві основні концепції авторського права на службовий твір: 1) концепція, що спирається на традиції англо-саксонського права (для таких країн як США Великобританія) – модель *copyright*; 2) концепція, що базується на принципах континентального права (зокрема, для таких країн як Франція, Швейцарія – модель *droit d'auteur*), яка є основної для більшості країн Європи [12].

Як в англійській, так і американській системі правопорядку, застосування засобів охорони особистого немайнового інтересу автора істотно обмежується у відносинах з роботодавцем (і замовником) у разі створення службового твору. Англійська і, тим більше, американська концепція регулювання соціальних відносин в цілому розглядає особу не як об'єкт турботи з боку держави, а як самостійний соціально відповідальний суб'єкт, положення якого в суспільстві є результатом його дій [12], на відміну від теорії зрівнюючої (розподільної) справедливості, яка характерна для країн континентального права¹, що свідчить про те, що немайнові права авторів мають в країнах англо-саксонської системи права значно менше значення.

Що стосується майнових прав на службові твори, то англо-саксонська концепція виходить з принципу приналежності авторських прав (окрім немайнових прав) роботодавцю. Так, за законодавством США про авторське право, автором твору, створеного найнятим робітником, є роботодавець [12].

Європейські країни займають протилежну позицію, визнаючи автором і володарем всіх авторських прав, включаючи майнові, самого автора. Реалізація даного принципу досягається або прямою згадкою про застосування до службових творів загальних норм авторського права (Франція, Німеччина), або просто відсутністю спеціальних норм, присвячених службовим творам (Швейцарія).

Певні особливості охорони авторських прав на службовий твір має законодавство країн СНД та Балтії.

Більшість таких країн підставою створення службового твору визнають виконання службових обов'язків або службового завдання (ст. 34 Закону Узбекистан “Про авторське право і суміжні права” від 23.03.06 р., ст. 14 Закону Республіка Казахстан “Про авторське право і суміжні права” від 10.06.96 р., ст. 12 Закону Латвії “Про авторське право” від 27.04.00 р., ст. 18 Закону Республіки Молдова “Про авторське право і суміжні права” від 23.11.94 р., ст. 14 Закону Республіки Таджикистан “Про авторське право і суміжні права” від 13.11.98 р., Закон Республіки Вірменія “Про авторське право і суміжні права”). При цьому під службовими обов'язками працівника

¹ Після приєднання США і Великобританії до Бернської конвенції, в їх законодавствах був закріплений лише мінімальний перелік немайнових прав відповідно до статті 6 bis Конвенції [12].

розуміються його функціональні обов'язки, зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях, які можуть призвести до створення твору. Це свідчить про трудовий характер відносин між роботодавцем і працівником [17, с. 107].

Більшість з названих країн майнові права на використання службового твору закріплюють за роботодавцем, якщо інше не передбачено договором.

Ст. 14 Закону Республіки Таджикистан “Про авторське право і суміжні права” від 13.11.98 р. [18] передбачено, що якщо протягом трьох років від моменту передачі службового твору роботодавець його не використовує, усі права на використання службового твору переходять до його автора. Аналогічне положення міститься у ст. 16 Закону Грузії “Про авторське право і суміжні права” від 09.09.99 р., приписи якої, до речі, не поширюються на перероблені твори, а відносно комп'ютерної програми роботодавець користується винятковими майновими правами її використання, якщо договором не передбачено інше [19]. За цією нормою по закінченню п'яти років від моменту передачі службового твору автором роботодавцю виключне право на використання твору переходить до автора.

По закінченню десяти років від моменту надання службового твору роботодавцю, а при наявності згоди роботодавця – раніше, право автора на використання твору і отримання винагороди належать автору у повному обсязі, незалежно від умов договору, укладеного із роботодавцем (ст. 14 Закону Республіки Казахстан “Про авторське право і суміжні права” від 10.06.96 р.; ст. 19 Закону Республіки Вірменії “Про авторське право і суміжні права” від 15.12.99 р.; ст. 34 Закону Республіки Узбекистан “Про авторське право і суміжні права”). Майнові авторські права на “службові” твори строком на п'ять років переходять до роботодавця, якщо договором не передбачено іншого (ст. 9 Закону Литовської Республіки “Про авторське право і суміжні права” від 18.05.99 р.).

Як ми бачимо, більшість країн СНД та Балтії визнають пріоритет захисту немайнових прав автора “службового твору”, тоді як пріоритет роботодавця на майнові авторські права, як правило, обмежений у часі, що є характерним для доктрини права інтелектуальної власності континентальної Європи. Ми приєднуємося до позиції окремих вчених, що такий іноземний досвід доцільно запозичити в національне законодавство України з питань інтелектуальної власності. Також заслуговують на увагу пропозиції щодо обмеження 5-річним терміном охорони службового твору, починаючи з дати оприлюднення [10, с. 275; 11, с. 108]. Чинне законодавство не містить спеціальних строків дії охорони службового твору, а прив'язка до життя автора тут є недоречною.

Висновки.

Законодавство України у сфері охорони інтелектуальної власності враховує принципи, які характерні як для англо-саксонської правової традиції, так і континентальної правової системи.

Невідповідність норм ЦК України і Закону щодо охорони службового твору має бути усунена. Враховуючи законодавство країн Європи, а також законодавство окремих країн СНД, вважаємо, що в Законі доцільно внести зміни у частині: визначення службового твору як твору, створеного автором у зв'язку з виконанням трудового, цивільно-правового договору або службових обов'язків; обмеження 5-річним терміном пріоритету роботодавця щодо окремих майнових авторських прав на “службові твори”, якщо інше не передбачено договором; встановлення 5-річного терміну охорони службового твору, починаючи з дати оприлюднення. Реалізація цієї пропозиції тягне за собою відповідне узгодження Закону зі ст. 429 ЦК України, положення якої, окрім зазначеного, потребують коригування: словосполучення “об'єкт, створений у зв'язку із виконанням трудового законодавства” слід замінити терміном “службовий твір”,

словосполучення “трудоий договір” – на “службові обов’язки”, а словосполучення “юридична або фізична особа, де або у якої працює працівник” – терміном “роботодавець”, виключивши можливість передачі немайнових прав автора третім особам.

Використана література

1. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми й розв’язання. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/ohorona_intelektualnoyi_vlasnosti_v_ukrayini_problemi_y_rozvyazannya.html
2. Права інтелектуальної власності роботодавця на об’єкти інтелектуальної створені його працівниками. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
3. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01.12.22 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
4. Афанасьєва К.О. Авторське право: практ. посібник. Київ: Атіка, 2006. 224 с.
5. Бажанов В.О. Договір про розподіл майнових прав на службовий твір. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 4 (17). URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-4/12bvonst.pdf>.
6. Гаврилов Э.П. Советское авторское право: основные положения. Тенденции развития. Москва: Наука, 1984. 222 с.
7. Гарієвич Ю. Інтелектуальна власність: види, суб’єкти, правові основи захисту. *Нова педагогічна думка*. 2009. № 4. С. 71-76.
8. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова І.М. Інтелектуальна власність: підручник. Донецьк: Національний гірничий університет, 2012. 320 с.
9. Москаленко А.А., Москаленко С.А., Кірін Р.С., Хоменко В.Л. Проблеми захисту інтересів роботодавця при створенні службових творів: зб. наук. праць *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*. Київ, 2016. С. 221-225.
10. Сошникова Ю.О. Окремі питання вдосконалення правового регулювання службового твору як об’єкта інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія Право*. Вип. 23. Ч. I. Т. 1. 2013. С. 272-276.
11. Штефан О.О., Проблеми правового статусу суб’єктів “службового” твору питання розвитку права інтелектуальної власності. *Питання розвитку права інтелектуальної власності*. С. 105-108. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2010/PPP_8_2009/Shtefan.pdf
12. Хоменко В.Л. Охорона службових творів в Україні, ЄС та США – спільне і відмінне. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331210261>
13. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
14. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.10 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>
15. Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Створення об’єктів інтелектуальної власності: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ “Говерла”, 2020. 407 с.
16. Постанова Верховного Суду України від 07.12.22 р. (справа № 759/3784/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107770118>
17. Рязанова Н. Юридичні гарантії майнових прав на службові об’єкти інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. – (Науково-практичний журнал). 2010. № 5. С. 105-112.
18. Об авторском праве и смежных правах: Закон Республики Таджикистан от 13.11.98 г. № 726. URL: http://ncz.tj/system/files/Legislation/726_ru.pdf
19. Об авторских и смежных правах: Закон Грузии от 09.09.99 г. № 2388-Іс. URL: https://internet-law.ru/law/int/nation_sng/doc004.pdf